

DOI: 10.55643/fcaptp.6.47.2022.3913

Світлана Свірко

д.е.н., д.н.держ. упр., професор,
завідувач кафедри національної
безпеки, публічного управління та
адміністрування, Державний
університет "Житомирська
політехніка", Житомир, Україна;
ORCID: [0000-0001-9157-4672](https://orcid.org/0000-0001-9157-4672)

Анатолій Дикий

к.е.н., доцент кафедри національної
безпеки, публічного управління та
адміністрування, Державний
університет "Житомирська
політехніка", Житомир, Україна;
ORCID: [0000-0002-5819-0236](https://orcid.org/0000-0002-5819-0236)

Олена Дика

к.е.н., доцент кафедри національної
безпеки, публічного управління та
адміністрування, Державний
університет "Житомирська
політехніка", м. Житомир, Україна;
ORCID: [0000-0002-0800-3498](https://orcid.org/0000-0002-0800-3498)

Тетяна Тростенюк

доктор філософії з обліку та
оподаткування, доцент кафедри
національної безпеки, публічного
управління та адміністрування,
Державний університет
"Житомирська політехніка", м.
Житомир, Україна;
e-mail: trost_taniash@ukr.net;
ORCID: [0000-0001-7130-7454](https://orcid.org/0000-0001-7130-7454)
(Corresponding author)

Received: 24/10/2022

Accepted: 19/12/2022

Published: 30/12/2022

© Copyright
2022 by the author(s)

This is an Open Access article
distributed under the terms of the
[Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ЯК ДИНАМІЧНА ДЕТЕРМІНАНТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

Метою статті є дослідження напрацювань забезпечення бюджетної безпеки в контексті її факторного впливу на соціально-економічний розвиток країни, визначення сучасного стану та перспектив удосконалення методики оцінювання бюджетної безпеки. Ґрунтуючись на дослідженні стратегічних планів соціально-економічного розвитку через опрацювання положень Національної економічної стратегії на період до 2030 року та Стратегії людського розвитку, доведено залежність успішності реалізації стратегічних та оперативних цілей соціально-економічного розвитку країни від рівня бюджетної безпеки. У процесі дослідження сучасного стану бюджетної безпеки проаналізовано показники виконання Державного бюджету України та його дефіциту, ВВП України, загального дефіциту сектора державного управління, виконання зведеного бюджету України, сукупності платежів щодо обслуговування та погашення державного боргу за 2021 рік. На їх підставі визначено нормативно закріплені індикатори бюджетної безпеки за вищевказаний період, аналіз яких з урахуванням проведеного раніше системного дослідження одного зі співавторів цієї статті за період 2010-2021 рр. засвідчив надзвичайно низький рівень бюджетної безпеки країни. Із метою вдосконалення методики оцінювання бюджетної безпеки досліджено підходи різних науковців, що дозволило мотивувати необхідність уточнення першого з нормативно закріплених індикаторів (оновлений: частка дефіциту/профіциту зведеного бюджету до ВВП) та розширити існуючу нормативну систему індикаторів бюджетної безпеки шляхом доповнення її такими показниками: рівень тінізації доходів зведеного бюджету, рівень виконання дохідної частини зведеного бюджету; рівень виконання видаткової частини зведеного бюджету. На подальший розвиток існуючої нормативно закріпленої методики оцінювання бюджетної безпеки сформовано граничні значення перерахованих показників, а також оновлено вагові коефіцієнти щодо всієї сукупності індикаторів задля обрахунку кінцевого показника бюджетної безпеки в складі фінансової безпеки, а отже, і економічної безпеки країни. Реалізація на практиці запропонованих новацій щодо оцінювання рівня бюджетної безпеки сприятиме підвищенню вірогідності її показників, вчасному реагуванню на загрозливі зміни рівня бюджетної безпеки, а отже, підвищить рівень управління нею. Це, у свою чергу, уможливить безперерйність фінансового забезпечення реалізації цілей і завдань соціально-економічного розвитку нашої країни.

Ключові слова: бюджетна безпека, економічна безпека, національна безпека, фінансова безпека, індикатори, соціально-економічний розвиток, стратегічні цілі, оперативні цілі

JEL Класифікація: E60, H56, H61

ВСТУП

Розбудова економічної системи України, згідно з Конституцією України, відбувається на засадах соціальної спрямованості та винятково привілейованої ролі держави, яка проявляється в розробці, затвердженні та виконанні програм соціально-економічного розвитку всіх територій нашої країни [12]. Зрозуміло, що повне та якісне виконання заявлених повноважень органів законодавчої й виконавчої влади

всіх рівнів можливе за умов фінансового забезпечення діяльності в цій сфері останніх, що реалізується в межах процесу виконання Державного та місцевих бюджетів країни в цілому та в межах фінансового забезпечення реалізації загальнодержавної функції за кодом функціональної класифікації видатків бюджету 0100 [17]. Успішність такого виконання безпосередньо пов'язана із сукупністю загальних бюджетних детермінант, до яких слід віднести: бюджетну систему, бюджетний устрій, бюджетний процес, бюджетний механізм; вони мають усталений консервативний характер і їхній вплив проявляється в часі й просторі поступово та тривало. Більш інформативно-індикативною, а отже, динамічною вбачається детермінанта бюджетної безпеки, що законодавчо трактується як «стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції» [19]. Утім, оскільки можливість виконання вищевказаної загальнодержавної функції вочевидь виступає важливим фактором соціально-економічного розвитку держави [13, с. 18; 11, с. 1], доречним буде перейти від сфери державних фінансів до інституційних секторів, у контексті функціонування системи яких бюджетна безпека вбачається станом фінансової захищеності сектора загального державного управління, що характеризується платоспроможністю та фінансовою стійкістю держави як економічного суб'єкта, що надає можливість інституціональним одиницям вказаного сектора реалізовувати повноваження на виконання функцій держави максимально результативно та ефективно в умовах мінливого середовища, зовнішніх та внутрішніх загроз [25]. Розуміння дійсної природи поняття «бюджетна безпека» сприятиме розбудові дієвих механізмів управління соціально-економічним життям країни, нагальна потреба яких продиктована сучасними умовами суспільного життя, зокрема: воєнними діями на території нашої країни, що спричинили значні руйнації виробничої та соціальної інфраструктури, світовою економічною рецесією, наслідками світової пандемії тощо. Зважаючи на актуальність, проведення ґрунтовного дослідження щодо підвищення бюджетної безпеки є вкрай необхідним на сучасному етапі.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Багатовекторні пошуки в закордонній науковій періодиці та монографічних виданнях підходів до опанування проблематики бюджетної безпеки показали повну відсутність прямих досліджень за цим напрямом. Утім, базові основи подальшої розбудови такого наукового спрямування були сформовані відомими в світі економістами: Е. Аткинсоном, Ш. Бланкартом, Дж. Бренаном, Дж. Б'юкененом, Ж. Голденом, К. Ерроу, Р. Келлі, Л. Коженевським, Л. Олвеем, А. Ротфельдом, А. Пігу, Р. Дорнбушем, Дж. Стігліцем, А. Хансеном та іншими.

Опрацювання численних наукових літературних джерел вітчизняних авторів свідчать про те, що основоположником вітчизняного вчення про бюджетну безпеку слід уважати відомого українського вченого, заслуженого економіста України О. Барановського, який 2000 року в дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук та 2004 року в монографії презентував авторське бачення сутності терміна бюджетної безпеки [1], яке в більш пізніх його публікаціях трансформувалось у таке: «стан і заходи із забезпечення бюджетного суверенітету держави (можливості здійснення незалежної бюджетно-податкової політики з огляду на специфіку функціонування національної бюджетної системи); платоспроможності (рівня бюджетного потенціалу) держави і її регіонів, місцевих громад, суб'єктів господарювання і домогосподарств для виконання ними своїх функцій і забезпечення функціонування і життєдіяльності з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів, корпоративних бюджетів і бюджетів домогосподарств та доцільності, законності, своєчасності й соціально-економічної ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях» [2]. Надалі вітчизняні вчені під керівництвом члена-кореспондента НАН України О. Власюка [5] розробили перші законодавчо закріплені підходи до визначення бюджетної безпеки (закріплені Наказом Міністерства економіки від 02.03.2007 р. № 6 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» [18] та Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [19]), що включали первісне («стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного та місцевих бюджетів та ефективного використання бюджетних коштів») та згодом похідне визначення власне поняття бюджетної безпеки й методик її визначення. Упродовж наступних років до сьогодні в різні періоди опануванню питання бюджетної безпеки присвятили свої праці О. Колісник (обґрунтував сутність поняття «бюджетна безпека», уточнив склад загроз бюджетної безпеки, уточнив склад індикаторів бюджетної безпеки, склад та характеристику принципів забезпечення бюджетної безпеки) [11], В. Вареник (надав визначення сутності поняття «бюджетна безпека», визначив рівень бюджетної безпеки за відповідний період, опрацював підходи до оцінювання рівня бюджетної безпеки) [3], К. Захожай (визначив багатогранну характеристику поняття «бюджетна безпека», провів аналіз запропонованих різними авторами методів визначення бюджетної безпеки країни, запропонував власну сукупність індикаторів бюджетної безпеки) [8], Н. Фатюха, В. Мануковська (сформулювали

поняття «бюджетна безпека», провели оцінку рівня бюджетної безпеки та сформулювали пропозиції щодо її оцінювання [28], Н. Чечетова, Н. Лелюк (надали визначення поняттю «бюджетна безпека», охарактеризували аналітичний інструментарій визначення останньої) [29], О. Гладкова, Т. Свиначенко (визначили роль бюджетної безпеки в соціально-економічному розвитку регіону, розрахували рівень бюджетної безпеки відповідного регіону, надали пропозиції щодо його підвищення) [6], Ю. Харазішвілі, Є. Дронь (опрацьовано окремі підходи до прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня бюджетної безпеки України як елемента економічної безпеки в середньостроковій перспективі) [24], С. Онищенко (опрацьовано методичні підходи до оцінювання бюджетної безпеки в країні та проведення останнього) [15]. Утім, жоден із авторів не дослідив впливу бюджетної безпеки на соціально-економічний розвиток країни, а дослідження тенденцій розвитку бюджетної безпеки охопили незначний період, який неповно відображає окремі тенденції та якість управління бюджетною безпекою, а отже, і ступінь її впливу на соціально-економічний розвиток країни.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою статті є обґрунтування впливу бюджетної безпеки на соціально-економічний розвиток країни, визначення сучасного стану та перспектив розвитку бюджетної безпеки як динамічної детермінанти соціально-економічного розвитку країни, удосконалення методики оцінювання бюджетної безпеки.

МЕТОДИ

Теоретичною основою дослідження є напрацьовані попередніми дослідниками знання у сфері економічної безпеки загалом та бюджетної безпеки зокрема. В основу дослідження лягла гіпотеза про значний вплив бюджетної безпеки на соціально-економічний розвиток країни. Методологія дослідження будується на використанні загальнофілософських і загальнонаукових методів, а також спеціальних методів пізнання явищ та процесів у межах бюджетної безпеки; у складі слід виділити: аналіз та дедукція (у процесі математично-аналітичного опрацювання статистичних та фінансових показників, їхніх похідних індикаторів), синтез та індукція, порівняння (під час узагальнення та зіставлення показників бюджетної безпеки впродовж обраних років), систематизація та логіка (узагальнення стратегічних та оперативних цілей стратегій економічного й соціального розвитку країни та доведення прямої залежності їх реалізації від бюджетної безпеки), системний підхід, моделювання (при побудові оновленої системи індикаторів бюджетної безпеки).

РЕЗУЛЬТАТИ

Соціально-економічний розвиток будь-якої країни слід розуміти як комплексний цілеспрямований процес трансформації соціальної та економічної сфер задля підвищення ефективності їх функціонування з кінцевою метою покращення якісних та кількісних характеристик громадського суспільства; при цьому соціальна та економічна сфери у своєму розвитку виступають взаємними факторами впливу одна на одну, а саме: чим вищий економічний розвиток, тим кращим є соціальний рівень суспільства; і навпаки – чим вищим є соціальний рівень, тим продуктивнішою стає економічна сфера. Сучасні підходи до управління соціально-економічним розвитком країн світу передбачають застосування стратегічного планування; не є винятком і Україна. Основні завдання зі стратегічного розвитку економічної та соціальної сфери нашої країни оприлюднено у двох фундаментальних нормативних документах: Національній економічній стратегії на період до 2030 року та Стратегії людського розвитку [20, 23].

Згідно з першим нормативним документом, основні стратегічні та оперативні цілі економічного розвитку країни окреслено так [20]:

- розбудова ефективної макроекономічної політики;
- досягнення верховенства права;
- удосконалення регуляторного середовища;
- підвищення якості управління державною та комунальною власністю (у контексті управління державною та комунальною власністю: підвищення інституційної спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування, підвищення ефективності управління суб'єктами господарювання державної та комунальної власності);
- подальша розбудова ефективної міжнародної економічної політики й торгівлі;

- формування стійкої позитивної репутації країни (підвищити довіру та повагу до України з боку всіх зацікавлених сторін через установавання партнерства між органами державної влади та виробниками української продукції й послуг із високою доданою вартістю);
- розвиток інвестиційної привабливості країни (подальша розбудова належних: інвестиційних умов, екосистеми для накопичення та примноження вітчизняного капіталу, механізмів державного інвестування дохідного характеру);
- прискорення розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (стимулювання працевлаштування висококваліфікованих фахівців і розвитку конкурентної та глобальної інформаційної освіти, розбудова конкурентного ринку телекомунікацій та технологічних продуктів тощо);
- розбудова ефективних агропромислового сектора та харчової промисловості (формування та реалізація стимулюючо-дорадчої аграрної політики, надання суб'єктам аграрного сектора доступу до доступних матеріально-технічних ресурсів та якісної інфраструктури, забезпечення рівноваги виробництва високо- та низькомаржинальних продуктів, розбудова ефективного підсектора експортної біологічно чистої сільськогосподарської та харчової продукції, модернізація сегмента переробки аграрного сектора, оптимізація різновекторного збуту сільськогосподарської продукції);
- подальший розвиток промисловості (забезпечення: стабільно зростаючого попиту на промислову продукцію країни на внутрішньому та зовнішньому ринках, активізації включення всіх підгалузей вітчизняної промисловості до глобального економічного середовища, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції, упровадження нових виробничих потужностей через застосування механізмів інвестиційно-інноваційної діяльності);
- формування ефективного сектора енергетики (забезпечення: інтеграції України в європейський енергетичний ринок з одночасним досягненням внутрішнього конкурентного ринку, максимального ступеня енергетичної безпеки, модернізації енергосистеми на засадах надійності, сучасності, безпеки, оптимальності щодо запитів споживачів її продукту, енергоефективності економіки, екологічності енергетичного сектора);
- підвищення ефективності видобувної промисловості (забезпечення: інвестиційної привабливості видобувної промисловості, долучення інноваційних підходів та високих технологій до її виробництва, покриття потреб у її продукції з високою доданою вартістю з боку української економіки, екологічності виробництва видобувної промисловості);
- розвиток транспорту та інфраструктури (модернізація системи транспорту задля задоволення запитів національної економіки, підвищення ефективності системи управління транспортною галуззю та механізму ціноутворення на продукт її діяльності, декарбонізація галузі);
- сприяння розвитку креативних індустрій та індустрії гостинності (забезпечення: розвитку туризму задля соціокультурного та економічного розвитку регіонів, а також формування конкурентоспроможної креативної регіональної економіки);
- удосконалення функціонування сфери послуг (забезпечення: урегулювання та прозорості виробництва й реалізації будівельної продукції, розвитку інноваційних торгових відносин, високоякісних та конкурентних поштових послуг, формування прозорого ринку якісних конкурентоздатних персональних та професійних послуг);
- забезпечення регіонального розвитку (забезпечення: ефективності планового процесу щодо регіонального розвитку, посилення інституційної спроможності суб'єктів регіонального розвитку, ефективного фінансового підґрунтя регіонального розвитку);
- подальший розвиток підприємництва;
- формування цифрової економіки (акселерація національної економіки, формування модернізованих, високопродуктивних, конкурентоспроможних, інноваційних і ресурсних та обслуговуючих секторів, сприяння ефективному розвитку людського капіталу, інноваційних, креативних та цифрових індустрій і бізнесу);
- трансформація культурно-ціннісної сфери України (формування нової об'єднуючої культурної парадигми в Україні, пропагування та закріплення в суспільстві загальнолюдських цінностей);
- підвищення якості життя (формування інклюзивного, інноваційного та освіченого суспільства рівних прав і можливостей для кожного індивіда, розбудова економічного механізму реалізації культурного потенціалу та потенціалу культурної спадщини, формування безпечного навколишнього середовища, досягнення високого рівня здоров'я та тривалості здорового життя, досягнення високого рівня соціального захисту населення, досягнення гендерної рівності, забезпечення належних умов функціонування й доступності фізичної культури та спорту).

Стратегія людського розвитку, у свою чергу, передбачає досягнення таких стратегічних та оперативних цілей [23]:

- модернізація системи охорони здоров'я та покращення демографічної ситуації (створення збалансованої системи охорони здоров'я, у тому числі громадського здоров'я, на основі впровадження новітніх технологій у сфері охорони здоров'я; підвищення рівня народжуваності в країні);
- формування оновленого суспільства на засадах освіченості, науковості, доброчесності, інклюзивності, інноваційності з рівними правами громадян щодо особистого зростання (забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх рівнів, її подальшого реформування; забезпечення реалізації українських науковців, у тому числі через запровадження їхніх результатів у практичну економіку, їхнього розвитку та інтеграції у світовий науковий простір);
- формування всебічно розвиненої духовної творчої патріотичної особистості – свідомого члена українського суспільства – та забезпечення його творчого самовираження й самореалізації (забезпечення постійного підвищення культурного та духовного рівня громадян України через надання якісних послуг відповідного спрямування з урахуванням тенденцій розвитку світового інформаційного простору (у тому числі послуги бібліотечних установ, музеїв, установ кіноіндустрії, установ фізичної культури та спорту); розвиток культурної спадщини та збереження національної пам'яті; забезпечення ефективної підготовки та виступів на змаганнях спортсменів світового рівня);
- підвищення рівня життя, активізація зайнятості та забезпечення соціального захисту населення (забезпечення формування середнього класу та підвищення ділової активності громадян; забезпечення продуктивної зайнятості населення; удосконалення системи соціального забезпечення та захисту громадян усіх вікових категорій та статусу в суспільстві; формування та підтримка сімейних цінностей; забезпечення дотримання прав внутрішньо переміщених осіб);
- розвиток гендерної політики в суспільстві (імплементация гендерного підходу щодо законотворчого процесу у сфері забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків; суцільне запровадження рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на виконання міжнародних зобов'язань; скасування гендерної дискримінації).

Аналіз представлених позицій свідчить про пряму залежність виконання всіх без винятку репрезентованих стратегічних та оперативних цілей обох стратегій від ефективного державного управління, обсягів фінансового забезпечення діяльності відповідних державних інституцій, що здійснюють таке управління, а також обсягів коштів Державного та місцевого бюджетів, спрямованих на виконання вищевказаних цілей у розрізі керованих державних інституцій відповідно до запланованого складу об'єктів Стратегій (оскільки реалізація Стратегій здійснюється за рахунок коштів Державного та місцевих бюджетів, а виконання конституційно закріплених функцій держави делеговане останньою сукупністю інституцій сектора загального державного управління). У свою чергу, у значній мірі ефективне державне управління також залежить від обсягів фінансового забезпечення діяльності керуючих державних інституцій, оскільки воно визначає матеріально-технічне, кадрове, інформаційне та інші види забезпечення діяльності останніх. Отже, фактично, слід констатувати, що сукупно платоспроможність та фінансова стійкість держави як економічного суб'єкта є визначальною умовою реалізації вищевказаних цілей соціально-економічного розвитку країни загалом. Що, у свою чергу, доводить роль бюджетної безпеки як ключової детермінанти творчого процесу в соціальній та економічній сферах життя нашої країни.

Нагадаємо, що бюджетна безпека є фундаментальною забезпечувальною складовою національної безпеки країни, яка трактується чинним законодавством як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [31, 26] (попри відсутність чіткого законодавчо закріпленого визначення складових національної безпеки, на підставі опрацювання Стратегії національної безпеки, у якій серед підвидів стратегій національної безпеки зазначено Стратегію економічної безпеки [22], до складу якої, у свою чергу, віднесено фінансову, а отже, й бюджету безпеку [19], логічним є висновок про виокремлення останньої в складі національної безпеки) [19, 22]. В існуючих надзвичайно важких умовах перебудови життя країни на воєнний лад доречним убачається акцентування на необхідності забезпечення національної безпеки для реалізації поточних і стратегічних багатофункціональних різновекторних цілей соціально-економічного розвитку України. Таким чином, бюджетна безпека є запорукою соціально-економічного розвитку країни різноаспектно (Рис. 1).

Для визначення фактичного стану бюджетної безпеки зауважимо, що, відповідно до положень нормативно-правового поля, зокрема Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277, визначення рівня бюджетної безпеки в складі інших показників економічної безпеки має відбуватися два рази на рік вищевказаним органом

виконавчої влади [19]. Утім, незважаючи на чітко закріплений регламент визначення бюджетної безпеки, оцінка стану бюджетної безпеки України не набула перманентного опрацювання.

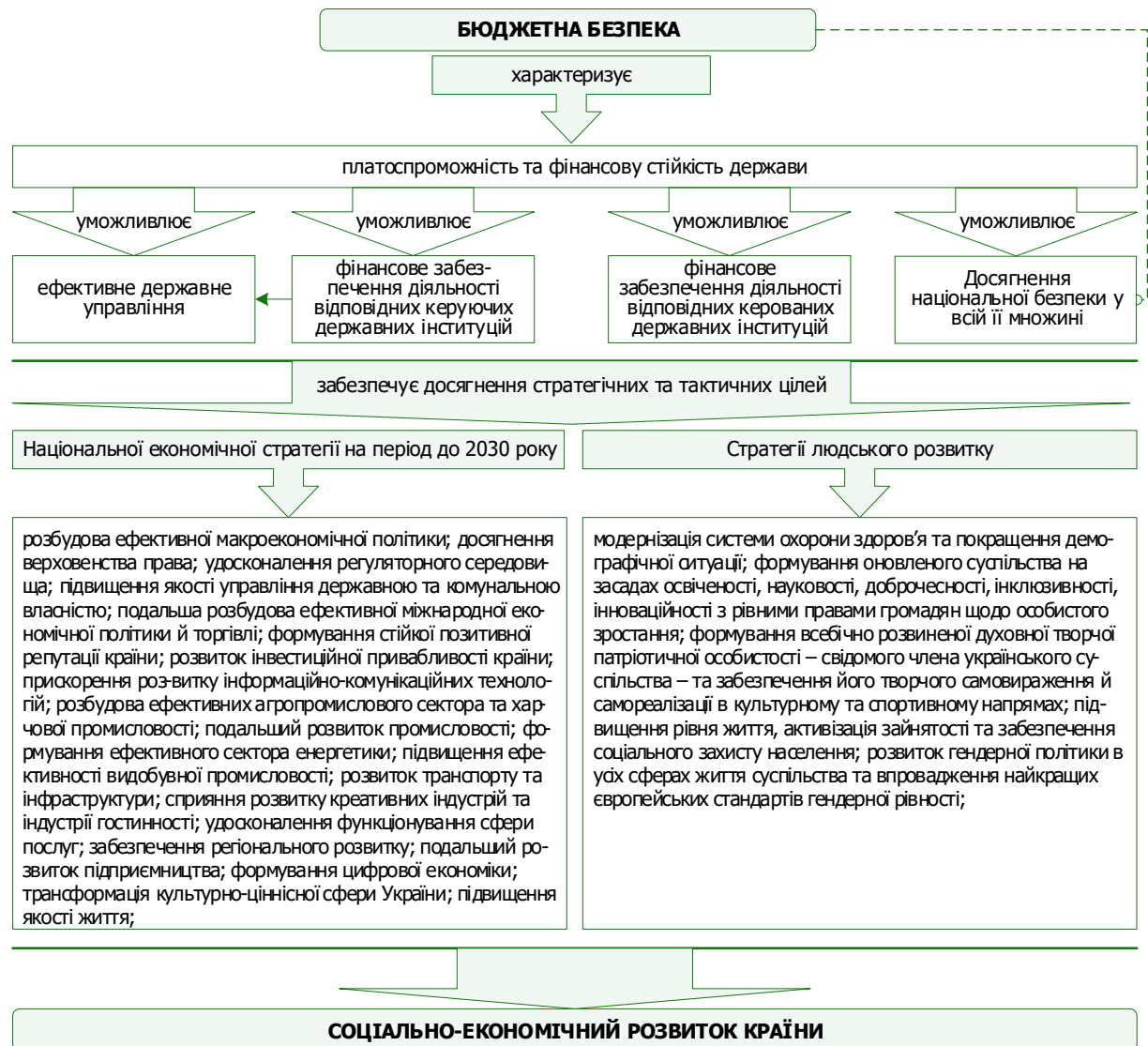

Рис. 1. Роль бюджетної безпеки в соціально-економічному розвитку країни.

Нагадаймо, що порядок розрахунку рівня бюджетної безпеки України, передбачає обрахунок 4-рьох індикаторів за відповідними формулами, межі значень індикаторів за ранжуванням та вагові коефіцієнти для обрахунку бюджетної безпеки (Табл. 1).

Таблиця 1. Індикатори бюджетної безпеки (БДбз). (Джерело: складено на підставі [19])

Назва показника	Умовна позначка індикатора	Спосіб розрахунку	Граничні значення
Частка дефіциту/ профіциту державного бюджету до ВВП (далі БДбз1)	БДбз1	(відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП) *100	Оптимальне – (-2; 3) Задовільне – (-3; 5) Незадовільне – (-4; 6) Небезпечне – (-5; 8) Критичне – (-6; 10)
Частка дефіциту/ профіциту бюджетних та позабюджетних фондів сектора загального державного управління у ВВП (далі БДбз3)	БДбз2	(відношення різниці дефіциту/профіциту сектора загального державного управління та дефіциту/профіциту зведеного бюджету до ВВП) *100	Оптимальне – (0) Задовільне – (-1; 1) Незадовільне – (-1; 2) Небезпечне – (-2; 3) Критичне – (-3; 5)

(продовження на наступній сторінці)

Таблиця 1. (продовження)

Назва показника	Умовна позначка індикатора	Спосіб розрахунку	Граничні значення
Частка перерозподілу ВВП через зведений бюджет (далі БДбз5)	БДбз3	(відношення доходів зведеного бюджету до ВВП) *100	Оптимальне – (25; 28) Задовільне – (23; 30) Незадовільне – (20; 33) Небезпечне – (19; 35) Критичне – (18; 37)
Частка обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету (далі БДбз4)	БДбз4	(відношення суми платежів щодо обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету) *100	Оптимальне – (6) Задовільне – (7) Незадовільне – (10) Небезпечне – (13) Критичне – (16)

Оскільки, фронтальний обрахунок бюджетної безпеки було проведено в досить недавній монографічній праці [27, с. 186-194], доповнімо її останнім періодом – 2021 роком. Для цього використаємо такі статистичні та фінансові показники (Табл. 2).

Таблиця 2. Первинні показники для обрахунку рівня бюджетної безпеки за 2021 рік (Джерело: складено на підставі [4, 7, 9, 10, 14,16])

Назва показника	Значення показника (млн грн)	Використовується для обрахунку
Дефіцит державного бюджету	-197900	БДбз1
ВВП	5459574	БДбз1, БДбз2, БДбз3
Загальний дефіцит сектора загального державного управління	-168456,2	БДбз2
Дефіцит зведеного бюджету країни	-186900	БДбз2
Доходи зведеного бюджету країни	1662200	БДбз3
Доходи Державного бюджету країни	1296900	БДбз4
Сума коштів, спрямована на обслуговування та погашення державного боргу	598700	БДбз4

На підставі проведених обрахунків отримуємо такий результат щодо рівня індикаторів бюджетної безпеки у 2021 році (Табл. 3).

Таблиця 3. Значення індикаторів бюджетної безпеки (БДбз) за 2021. (Джерело: складено на підставі [4, 7, 9, 10, 14,16])

Назва індикатора	Показник
БДбз1	- 3, 62
БДбз2	0,33
БДбз3	30
БДбз4	46

Поведінка бюджетної безпеки впродовж 2010-2021 рр. може бути описана таким графіком (Рис. 2).

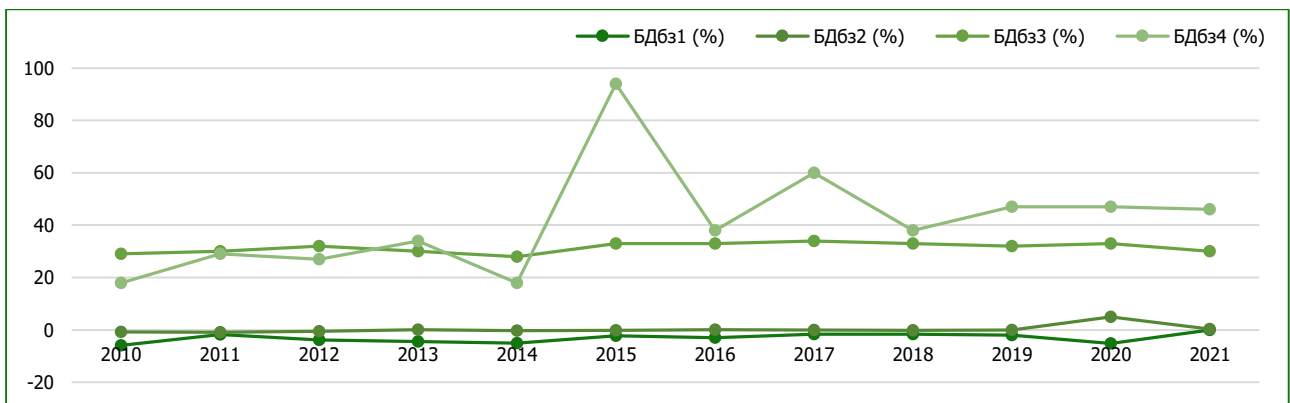

Рис. 2. Динаміка індикаторів бюджетної безпеки впродовж 2010-2021 рр. (Джерело: складено з використанням результатів дослідження [27, С. 186-194])

Систематизований рівень індикаторів бюджетної безпеки у відповідному періоді має такий вигляд: Табл. 4.

Таблиця 4. Рівень індикаторів бюджетної безпеки за 2010-2021 роки відносно характеристичних значень індикаторів. (Джерело: складено з використанням результатів дослідження [27, С. 186-194])

Рік	БДбз1	БДбз2	БДбз3	БДбз4
2010	критичний	незадовільний	оптимальний	критичний
2011	оптимальний	незадовільний	задовільний	критичний
2012	незадовільний	задовільний	незадовільний	критичний
2013	незадовільний	оптимальний	задовільний	критичний
2014	небезпечний	оптимальний	оптимальний	критичний
2015	оптимальний	оптимальний	незадовільний	критичний
2016	задовільний	оптимальний	незадовільний	критичний
2017	оптимальний	оптимальний	небезпечний	критичний
2018	оптимальний	оптимальний	небезпечний	критичний
2019	оптимальний	оптимальний	незадовільний	критичний
2020	небезпечний	критичний	оптимальний	критичний
2021	незадовільний	оптимальний	задовільний	критичний

Представлені в Таблиці 4 результати свідчать про відсутність років, у які було б досягнуто оптимальний рівень бюджетної безпеки за всіма 4-ма індикаторами бюджетної безпеки. Таке становище свідчить про незадовільний рівень бюджетної безпеки в країні за останні 12 років, що в свою чергу однозначно вповільнює соціально-економічний розвиток країни в усіх вищевизначених сферах.

Менш проблемною за отримані цифрові показники вбачається продемонстрована вище методика, яка, утім, має певні прогалини. На це вказують і наукові дослідження, які тривають дотепер.

Так, учений О. Колісник для визначення субінтегрального показника бюджетної безпеки пропонує такий склад індикаторів [11, с. 12]: «вчасність прийняття закону про Державний бюджет України; масштаби змін в правовому полі, пов'язані з прийняттям та дією закону про Державний бюджет України; ступінь відхилення фактичного середнього значення окремих макропоказників від врахованих в законі про Державний бюджет України, %; рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %; відсоток виконання доходів державного бюджету, %; коефіцієнт розподілу грошових коштів у рамках бюджетної системи; частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів, %; амплітуда коливань видатків місцевих бюджетів на одного жителя між регіонами України (без міст Києва і Севастополя), %; частка податків у структурі доходів державного бюджету, %; баланс державного бюджету («-» дефіцит, «+» профіцит), % до ВВП; баланс державного бюджету («-» дефіцит, «+» профіцит), % до видатків державного бюджету; державний борг, % до ВВП; витрати державного бюджету на погашення та обслуговування державного боргу, % до видатків державного бюджету». Слід зазначити, що представлена сукупність містить і суто розрахункові кількісні, і якісні показники (вчасність прийняття закону про Державний бюджет України; масштаби змін у правовому полі, пов'язані з прийняттям та дією закону про Державний бюджет України); обрахунок останніх вбачається досить проблемним. Крім того, автор у переважній більшості розрахункових показників робить акцент на державному бюджеті, що, у свою чергу, унеможливорює отримання достовірного показника в контексті трактування бюджетної безпеки як загальнодержавного явища.

Досить ґрунтовним вигляд має підхід Ю. Харазішвілі та Є. Дронь, за яким запропонована така сукупність індикаторів бюджетної безпеки [24, с. 40]: рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (відношення доходів зведеного бюджету до ВВП); рівень дефіциту бюджету, % до ВВП; рівень трансфертів із державного бюджету щодо ВВП, %; рівень тінізації доходів зведеного бюджету, % до ВВП; при цьому зроблений акцент на рівні тінізації доходів зведеного бюджету однозначно заслуговує на врахування, оскільки втрати доходів Державного та місцевих бюджетів через вищевказані негативні процеси в економіці країни, без сумніву, призводять до значного погіршення стану бюджетної безпеки.

Запропонований підхід науковця В. Вареник, відповідно до якого до уваги приймається боргова безпека та залежність між «доходами державного бюджету, його видатками та рівнем державного боргу» [3, с. 38], потребує додаткового вмотивування, оскільки врахування боргової безпеки в межах визначення бюджетної безпеки спричинить дублювання показників, яке нівелює коректність кінцевого розрахунку економічної безпеки загалом.

Позиція науковця С. Онищенко вбачається хоча й оригінальною через виокремлення трирівневої системи індикаторів бюджетної безпеки (1 рівень – рейтингові індикатори: індекс глобалізації; індекс сприйняття корупції; 2 рівень – компаративні індикатори: відповідність рівню розвитку розвинутих країн; зростання нерівномірності соціально-економічного розвитку регіону; 3 рівень – структурні індикатори: відтік інвестицій; притік інвестицій; зовнішня конкуренція; бюджетне сальдо; бюджетне покриття державного боргу; частка доходів державного бюджету у ВВП; частка доходів місцевих бюджетів у ВВП; частка видатків у ВВП; частка видатків місцевих бюджетів у ВВП; податкове навантаження; відтік капіталу; рівень тіньової економіки; обсяг валового боргу до ВВП; індекс інфляції [15, с. 120]), утім, попри структуровану рівневу будову, дещо безсистемною, оскільки перші два рівні загалом характеризують скоріше економічну безпеку країни загалом на зовнішньому та внутрішньому полі дії, а третій рівень представлений набором різномірних і інколи чужорідних до бюджетної безпеки показників (як то: відтік інвестицій; притік інвестицій; зовнішня конкуренція; відтік капіталу; рівень тіньової економіки; індекс інфляції).

Аналіз підходу науковця К. Захожая, за яким автор пропонує значну сукупність індикаторів бюджетної безпеки («відношення дефіциту Державного бюджету до ВВП; відношення дефіциту (профіциту) торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі; відношення обсягу трансферів з Державного бюджету до ВВП; відношення загального обсягу державного боргу до ВВП; відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП; рівень зовнішньої заборгованості на одну особу; відношення зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг; відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг; відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходів; Державного бюджету; відношення заборгованості уряду за державними цінними паперами до ВВП; частка покриття державними цінними паперами внутрішнього боргу; питома вага видатків Державного бюджету на науку у ВВП» [8, с. 78-83]) й дає змогу зробити висновок, що в процесі розбудови системи показників науковець удався до максимального включення вже існуючих показників фінансової безпеки, що знов-таки внеможливить коректний обрахунок фінансової безпеки зокрема, а отже, і економічної безпеки загалом. Підбиваючи підсумки щодо вищевказаних пропозицій, слід зазначити, що сукупність наведених індикативних показників відбиває фактичні позиції, що зафіксовані в статистичній та фінансовій звітності; у той же час в умовах невід'ємності процесів планування та прогнозування від загальної канви елементів управління сектора загального державного управління (СЗДУ) загалом та етапів бюджетного процесу зокрема, слід звернути увагу й на ступінь виконання бюджетних показників.

Слушною є пропозиція щодо введення до складу індикаторів визначення субінтегрального показника бюджетної безпеки нового показника рівня виконання видаткової частини зведеного бюджету [27, с. 207-211].

Аналіз різноманітних підходів науковців дозволяє зробити висновок про необхідність певної видозміни та доповнення чинної нормативної системи індикаторів бюджетної безпеки шляхом зміни першого показника та включення до неї таких додаткових показників:

- частка дефіциту/профіциту зведеного бюджету до ВВП (оновлений перший показник (Таблиця 1) більш повно характеризує рівень бюджетної безпеки всієї країни, оскільки бере до уваги дефіцит/профіцит не тільки державного бюджету, а й місцевих бюджетів, сукупність яких і становить дефіцит/профіцит зведеного бюджету);
- рівень тінізації доходів зведеного бюджету (погоджуємося з мотивацію вищевказаних акторів щодо включення цього індикатора до системи оцінки бюджетної безпеки);
- рівень виконання дохідної частини зведеного бюджету (характеризує ступінь виконання/перевиконання дохідної частини зведеного бюджету, що виступає джерелом фінансового забезпечення виконання різновекторних функцій держави; незадовільне виконання дохідної частини бюджету спричинить неможливість покриття фінансовими ресурсами видатків сектора загального державного управління (далі в таблицях – СЗДУ), що призведе до скорочення або блокування діяльності останнього;
- рівень виконання видаткової частини зведеного бюджету (погоджуємося з мотивацію вищевказаних акторів щодо включення цього індикатора до системи оцінки бюджетної безпеки).

Отже, розширена система індикаторів бюджетної безпеки набуває такого вигляду (Таблиця 5) [19, 27]:

- БДбз1 – частка дефіциту/профіциту зведеного бюджету до ВВП, %;
- БДбз2 – частка дефіциту/профіциту бюджетних та позабюджетних фондів сектора загального державного управління у ВВП, %;
- БДбз3 – частка перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %;
- БДбз4 – частка обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %;

- БДб35 – рівень тінізації доходів зведеного бюджету, %;
- БДб36 – рівень виконання дохідної частини зведеного бюджету, %;
- БДб37 – рівень виконання видаткової частини зведеного бюджету, %.

Таблиця 5. Перелік індикаторів бюджетної безпеки та інформаційних джерел для їх обрахунку. (Джерело: сформовано з урахуванням [19, 27])

№	Найменування індикатора, одиниця виміру	Спосіб розрахунку індикатора	Джерело інформації для здійснення обрахунку
9.4. Бюджетна безпека			
9.4.1	Частка дефіциту/профіциту зведеного бюджету до ВВП, %	(відношення дефіциту/профіциту зведеного бюджету до ВВП) *100	сайти Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України
9.4.2	Частка дефіциту/профіциту бюджетних та позабюджетних фондів СЗДУ у ВВП, %	(відношення різниці дефіциту/профіциту СЗДУ та дефіциту/профіциту зведеного бюджету до ВВП) *100	сайти Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України
9.4.3	Частка перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	(відношення доходів зведеного бюджету до ВВП) *100	сайти Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України
9.4.4	Частка обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %	(відношення суми платежів щодо обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету) *100	сайти Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України
9.4.5	Рівень тінізації доходів зведеного бюджету, %	(доходи зведеного бюджету без наявності тіньової економіки – фактичні доходи зведеного бюджету)/ ВВП * 100	сайти Міністерств фінансів та економіки України, Державної служби статистики України
9.4.6	Рівень виконання дохідної частини зведеного бюджету, %	фактичні доходи зведеного бюджету/планові показники доходів зведеного бюджету *100	сайти Міністерства фінансів України, Державної служби статистики
9.4.7	Рівень виконання видаткової частини зведеного бюджету, %	фактичні видатки зведеного бюджету/планові показники видатків зведеного бюджету *100	сайти Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України

При цьому значення індикаторів для нормування та вагові коефіцієнти для розрахунку субіндексів бюджетної безпеки пропонуються в таблицях 6, 7.

Таблиця 6. Значення оновленого та нових індикаторів бюджетної безпеки для нормування. (Джерело: сформовано з урахуванням [19, 27])

№	Найменування індикатора	Характеристичні значення індикатора									
		$X^k_{крит}$	$X^k_{небезп}$	$X^k_{нездв}$	$X^k_{здв}$	$X^k_{опт}$	$X^R_{опт}$	$X^R_{здв}$	$X^R_{нездв}$	$X^R_{небезп}$	$X^R_{крит}$
9.4. Бюджетна безпека											
9.4.1	Частка дефіциту/профіциту зведеного бюджету до ВВП	-8	-7	-6	-5	-4	4	7	8	10	13
9.4.5	Рівень тінізації доходів зведеного бюджету, %	-	-	-	-	-	2	3,5	5	6	7
9.4.6	Рівень виконання дохідної частини зведеного бюджету, %	70	75	80	90	100	-	-	-	-	-
9.4.7	Рівень виконання видаткової частини зведеного бюджету, %	70	75	80	90	100	-	-	-	-	-

Таблиця 7. Вагові коефіцієнти для розрахунку субіндексів бюджетної безпеки. (Джерело: сформовано з урахуванням [19, 27])

9.4. Бюджетна безпека		
9.4.1	Частка дефіциту/профіциту зведеного бюджету до ВВП, %	0,1782
9.4.2	Частка дефіциту/профіциту бюджетних та позабюджетних фондів СЗДУ у ВВП, %	0,1543
9.4.3	Частка перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	0,1343
9.4.4	Частка обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %	0,722
9.4.5	Рівень тінізації доходів зведеного бюджету, %	0,1212
9.4.6	Рівень виконання дохідної частини зведеного бюджету, %	0,1199
9.4.7	Рівень виконання видаткової частини зведеного бюджету, %	0,1199

Зауважимо, що згідно з підходом, запропонованим у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, індикативні показники поділяються на стимулятори, дестимулятори, а також показники змішаного типу. Вочевидь, показник рівня тінізації доходів зведеного бюджету є дестимулятором, а рівень виконання дохідної та видаткової частини зведеного бюджету – стимулятором рівня бюджетної безпеки.

Застосування на практиці запропонованих новацій в оцінці рівня бюджетної безпеки в Україні дозволить урахувати сукупність реальних загроз (утрати Державного та місцевих бюджетів від тіньової економіки, а також недовиконання дохідної та видаткової частини Державного та місцевих бюджетів), що досить характерні для сучасного економічного й бюджетного оточення останньої, а отже, оцінити їхній вплив на неї. Кінцеве запровадження запропонованого уточнення нормативно закріплених методичних рекомендацій дозволить отримати більш коректне значення бюджетної безпеки зокрема та фінансової, а отже, і економічної безпеки загалом. Зазначені оціночні зрушення сприятимуть визначенню реального спектру заходів на досягнення відповідного рівня бюджетної (фінансової/економічної) безпеки, реалізація яких забезпечить стійкий соціально-економічний розвиток країни.

ДИСКУСІЯ

Соціально-економічний розвиток країни перебуває під впливом різних факторів зовнішнього та внутрішнього впливу. Утім, бюджетна безпека відіграє роль динамічної детермінанти, що має постійний вплив на реалізацію стратегічних та поточних завдань соціально-економічного розвитку через забезпечення: ефективного державного управління, обсягів фінансового забезпечення керуючих та керованих державних інституцій, національної безпеки. Вплив бюджетної безпеки на соціально-економічний розвиток країни якнайкраще демонструє опрацювання цифрових результатів, узагальнення яких підтверджує невтішний стан бюджетної безпеки, що посилює негативні детермінанти соціально-економічного розвитку нашої країни. Аналіз існуючої методики розрахунку бюджетної безпеки вказав на її певні прогалини, на усунення яких запропоновано: оновлений склад індикаторів через уточнення першого з унормованих показників на користь показника «частка дефіциту/профіциту зведеного бюджету до ВВП» та доповнення показниками: рівня тінізації доходів зведеного бюджету, рівня виконання дохідної частини зведеного бюджету, рівня виконання видаткової частини зведеного бюджету; розроблені граничні значення перерахованих показників; сформовані нові вагові коефіцієнти за всіма індикаторами бюджетної безпеки. Запропонований оновлений комплекс індикаторів бюджетної безпеки, на відміну від пропозицій попередників, вирізняється відсутністю дублювання інших субіндексів у межах загального механізму визначення економічної безпеки, враховує безпековий аспект і бюджетної системи загалом, і бюджетної сфери в особі розпорядників коштів усіх рівнів – керуючих та керованих державних інституцій – зокрема, а також урахує результативність не тільки Державного, а й місцевих бюджетів. Обмеженням дослідження є відсутність напрацювань в ідентифікації всіх факторів впливу на соціально-економічний розвиток країни, ризиків та загроз, що внеможливіє визначення розрахункового рівня динамічного впливу бюджетної безпеки на соціально-економічний розвиток країни.

ВИСНОВКИ

Бюджетна безпека як фінансово-забезпечувальний чинник соціально-економічного розвитку країни набуває все більшого значення в умовах посилення загрозливих внутрішніх та зовнішніх факторів фінансового та нефінансового впливу. Проведене в роботі подальше вдосконалення методики її оцінювання дозволить отримати більш достовірні показники, що, у свою чергу, сприятиме ухваленню вивірених управлінських рішень у межах управління й бюджетною безпекою безпосередньо, і соціально-економічним розвитком країни. Виявлення, чітка ідентифікація та оцінка впливу інших детермінант соціально-економічного розвитку країни дозволить підвищити результативність та ефективність реалізації всіх стратегічних і оперативних цілей на досягнення останнього, а отже, сприятиме сталому розвитку нашої країни.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

1. Baranovs'kyj, O.I. (2004). *Finansova bezpeka v Ukraïni (metodologija ocinky ta mehanizmy zabezpechennja)* [Financial security in Ukraine (assessment methodology and security mechanisms)]. Kyïv : KNTEU, Ukraine. 759 p.
2. Baranovs'kyj, O.I. (2016). Sutnist' i chynnyky bjudzhetnoi' bezpeky [The essence and factors of budgetary security]. *Ekonomika i region – Economy and the region*, 2, 20-29.

3. Varennyk, V.M. (2015). Ocinka bjudzhetnoi' bezpeky Ukrainy [Assessment of budget security of Ukraine]. *Jevropejs'kyj vektor ekonomichnogo rozvytku – European vector of economic development*, 1, 33-43. <https://eurodev.duan.edu.ua/images/PDF/2015/1/5.pdf>.
4. Vykonannya Derzhavnogo bjudzhetu [Execution of the State Budget]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.
5. Vlasjuk, O.S. (2008) *Teorija i praktyka ekonomichnoi' bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku* [Theory and practice of economic security in the system of economic science]. Kyiv, Ukraine, 48 p. https://www.studmed.ru/vlasjuk-os-teorya-praktika-ekonomichnoi-bezpeki-v-sistem-nauki-pro-ekonomiku_596216a.html.
6. Gladkova, O.V. & Svyrenenko, T.I. (2018). Bjudzhetna bezpeka regionu jak faktor jogo stalogo social'no-ekonomichnogo rozvytku [Budgetary security of the region as a factor of its sustainable socio-economic development]. *Biznes Inform – Business Inform*, 9, 174-181 https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-9_0-pages-174_181.pdf
7. Derzhavnyj borg Ukrainy [State debt of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>.
8. Zahozhaj, K.V. (2018). Bjudzhetna bezpeka jak ponjattja suchasnoi' finansovoi' nauky [Budget security as a concept of modern financial science]. *Finansy, oblik i audyt – Finance, accounting and auditing*, 1(31), 68-90 https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/27611/foa_18_1_5.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
9. Zvedenyj bjudzhet Ukrainy [Consolidated budget of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/>
10. Zvitnist' DKSU [Reporting of the State Treasury Service of Ukraine]. Available at: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.
11. Kolisnyk, O.Ja. (2009). *Bjudzhetna bezpeka u zabezpechenni strategii' social'no-ekonomichnogo rozvytku derzhavy* [Budget security in ensuring the strategy of socio-economic development of the state]. *Extended abstract of candidate's thesis*, Ternopil's'kyj nacional'nyj ekonomichnyj universytet. Ternopil', Ukraine http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DO C/2009/09koyerd.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1.
12. Konstytucija Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>.
13. Lucyk-Dubova, L. (2013). Upravlinnja bjudzhetnoju bezpekoju Ukrainy [Management of budget security of Ukraine]. *Galyc'kyj ekonomichnyj visnyk – Galician Economic Bulletin*, 3(42), 17-23 <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/42/300.pdf>.
14. Nacional'ni rahunky (VVP) [National accounts (GDP)]. Available at: http://ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr_u.htm.
15. Onyshhenko, S.V. (2017). Metodychnyj pidhid ocinjuvannya bjudzhetnoi' bezpeky derzhavy [A methodical approach to assessing the budgetary security of the state]. *Problemy systemnogo pidhodu v ekonomici – Problems of the systemic approach in economics*, 2, 118-124. http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/2_58_2017_ukr/20.pdf.
16. Operacii' sektoru zagal'nogo derzhavnogo upravlinnja [Operations of the general public administration sector]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/oszdu_u.htm
17. Pro bjudzhetnu deklaraciju Ukrainy [About the budget declaration of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text>.
18. Pro zatverdzhennja Metodyky rozrahunku rivnja ekonomichnoi' bezpeky Ukrainy: Nakaz Ministerstva ekonomiky [On the approval of the Methodology for calculating the level of economic security of Ukraine: Order of the Ministry of Economy]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07#Text>.
19. Pro zatverdzhennja Metodychnyh rekomendacij shhodo rozrahunku rivnja ekonomichnoi' bezpeky Ukrainy: Nakaz Ministerstva ekonomichnogo rozvytku i torgivli Ukrainy [On the approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine: Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>.
20. Pro zatverdzhennja Nacional'noi' ekonomichnoi' strategii' na period do 2030 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [On the approval of the National Economic Strategy for the period until 2030: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-p#Text>.

21. Pro nacional'nu bezpeku Ukraïny: Zakon Ukraïny [On the national security of Ukraine: Law of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
22. Pro rishennja Rady nacional'noi' bezpeky i oborony Ukraïny vid 14 veresnja 2020 roku "Pro Strategiju nacional'noi' bezpeky Ukraïny»: Ukaz Prezydenta Ukraïny [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine": Decree of the President of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.
23. Pro rishennja Rady nacional'noi' bezpeky i oborony Ukraïny vid 14 travnja 2021 roku "Pro Strategiju ljud'skogo rozvytku": Ukaz Prezydenta Ukraïny [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 14, 2021 "On the Strategy of Human Development": Decree of the President of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#n2>.
24. Harazishvili, Ju.M. & Dron', Je.V. (2014). Prognozuvannja indyktoriv, porogovyh znachen' ta rivnja ekonomichnoi' bezpeky Ukraïny u seredn'ostrokovij perspektivi [Forecasting indicators, threshold values and the level of economic security of Ukraine in the medium term] analit. dop. Kyiv, Ukraine, 117 p. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-12/prognoz-5238c.pdf>.
25. Svirko, S.V. (2021). Bjudzhetna bezpeka jak lancjugovyj element skladovyh derzhavnoi' bezpeky: derzhavno-upravlins'ki aspekty [Budgetary security as a chain element of state security components: state management aspects]. *Derzhavne upravlinnja: udoskonalennja ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 5, Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2079>. DOI: [10.32702/2307-2156-2021.5.3](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.5.3).
26. Svirko, S.V. (2021). Mehanizmy derzhavnogo upravlinnja bjudzhetnoju bezpekoju [Mechanisms of state management of budget security]: *Extended abstract of Doctor's thesis*; Mykolaiv, Ukraine, 40 p. <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/Avtoreferat-2.pdf>.
27. Svirko, S.V. (2021). *Mehanizmy derzhavnogo upravlinnja bjudzhetnoju bezpekoju* [Mechanisms of state management of budget security]. Zhytomyr, Ukraine, 436 p. <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7905/%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%BE.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
28. Fatjuha, N.G., & Manukovs'ka, V.V. (2021). Ocinka rivnja bjudzhetnoi' bezpeky Ukraïny [Assessment of the level of budgetary security of Ukraine] *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 5, Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8905>. DOI: [10.32702/2307-2105-2021.5.95](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.5.95).
29. Chechetova, N.F. & Leljuk, N.Je. (2017). Analitychnyj instrumentarij dlja ocinky bjudzhetnoi' bezpeky Ukraïny [Analytical toolkit for assessing budget security of Ukraine]. *Strategichna analityka ta antykorupcijnyj audyt v systemi zabezpechennja finansovo-ekonomichnoi' bezpeky derzhavy, regionu, sub'ektiv gospodarjuvannja: materialy VI Mizhnarodnoi' naukovo-praktychnoi' konferencii' – Strategic analytics and anti-corruption audit in the system of ensuring the financial and economic security of the state, region, and business entities: materials of the VI International Scientific and Practical Conference*. Harkiv, Ukraine, Available at: http://eprints.kname.edu.ua/48530/1/ilovepdf_com-134-138.pdf.

Svitlana Svirko, Anatolii Dykyj, Olena Dyka, Tetiana Trosteniuk.

BUDGET SECURITY AS A DYNAMIC DETERMINANT OF THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

The purpose of the article is to study the development of budgetary security in the context of its factor influence on the socio-economic development of the country, to determine the current state and prospects for improving the methodology of budget security assessment. Based on the study of strategic plans of socio-economic development through the elaboration of the provisions of the National Economic Strategy for the period until 2030 and the Strategy of Human Development, the dependence of the success of the implementation of strategic and operational goals of the socio-economic development of the country on the level of budget security has been proven. In the process of researching the current state of budget security, the indicators of the implementation of the State Budget of Ukraine and its deficit, the GDP of Ukraine, the general deficit of the public administration sector, the implementation of the consolidated budget of Ukraine, the totality of payments for servicing and repayment of the state debt for 2021 were analyzed. Based on them, normatively fixed indicators of budget security for the above period were determined, the analysis of which, taking into account the previously conducted systematic research of one of the co-authors of this article, for the period 2010-2021, proved an

extremely low level of budget security of the country. In order to improve the methodology for assessing budget security, the approaches of various scientists were studied, which made it possible to motivate the need to clarify the first of the normatively established indicators (updated: the share of deficit/surplus of the consolidated budget to GDP) and to expand the existing normative system of indicators of budget security by supplementing it with the following indicators: level of shadowing revenues of the consolidated budget, the level of implementation of the revenue part of the consolidated budget; the level of implementation of the expenditure part of the consolidated budget. For the further development of the existing normatively established methodology for assessing budget security, the limit values of the listed indicators were formed, as well as updated weighting factors for the entire set of indicators in order to calculate the final indicator of budget security as part of financial security, and therefore the economic security of the country. The practical implementation of the proposed innovations regarding the assessment of the level of budget security will contribute to increasing the reliability of its indicators, timely response to threatening changes in the level of budget security, and therefore will increase the level of its management. This, in turn, will enable uninterrupted financial support for the implementation of the goals and objectives of the socio-economic development of our country.

Keywords: budgetary security, economic security, national security, financial security, indicators, socio-economic development, strategic goals, operational goals

JEL Classification: E60, H56, H61